

HISTORISK MEDICIN

Mennesket har brugt urter som medicin og mad i mange tusinde år. Før moderne medicin gjorde sit indtog, søgte man hjælp hos planterne.

I middelalderen blev der anlagt klosterhaver af munkene. Her introducerede munkene en masse planter, der sidenhen er blevet brugt til medicin, madkrydder og plantefarvning.

I middelalderen skrev den kongelige livlæge Henrik Harpestreng det omfattende værk *Liber Herbarum*, hvor han beskrev over 100 forskellige planters medicinske egenskaber. De fleste af disse planter har været tilgængelige i de danske klosterhaver.

I 1500-tallet skrev Henrik Smid, der også havde virke som læge, forskellige læge- og urtebøger, blandt andet om kvinder og børn. Datidens medicinske forståelse hvilede på antikke idéer om legemesvæsker (blod, slim, sort galde og gul galde) og de fire elementer (ild, jord, luft og vand), men nogle af de urter, der blev brugt som medicin dengang, bruges stadig indenfor naturmedicinen i dag, hvor der også forskes i planternes kemiske opbygning.

Udover planter kunne man udrense væskeerne ved at tage blod fra folk ved åreladning eller kopning, eller give dem afførende eller vanddrivende midler eller behandlinger.

Læger og medicin på danske herregårde

Også på de danske herregårde var der tilknyttet læger, som behandlede herregårdens beboere efter bedste evne. Vi ved fra regnskaber og dagbøger, at der blev indkøbt og anvendt en række forskellige urter og planter i forbindelse med helbredelse af sygdom. Greven Jørgen Scheel havde endda omkring år 1800 sit eget apotek, og sin egen læge der boede på herregården Sostrup. Han havde også et enormt bibliotek med en lang række lægebøger.

Mange af de planter og urter der blev anvendt vokser stadig vildt i den danske natur. Mange herregårde har også historiske urtehaver, man kan gå på opdagelse i. Tag på et lille medicinerbingo i dit lokale herregårdsmiljø og lær lidt om de vilde planters videnskabs- og kulturhistorie.

GREVENS LIVLÆGE

Når Greven Jørgen Scheel blev syg, tilkaldte han sin private læge, der boede på hans herregård Sostrup. Lægen har sat tjenestefolkene i gang med at finde urter, så greven kan blive rask. Tjenestefolkene, det er jer.

Spillet

I skal nu efter bedste evne undersøge naturen ved herregården og finde de korrekte lægeurter, så I kan helbrede greven. På opgavekortene kan I se, hvad greven fejler og hvilke planter, der skal bruges, for at helbrede ham, som måske vokser i september ved de danske herregårde. Se hvor mange af planterne på hvert kort I kan finde, og hvor mange sygdomme I kan helbrede greven for. Der er materiale til at dele eleverne i 6 grupper, hvor underviseren udleverer et sæt opgavekort til hver gruppe.

Lægeplanter

Lægeplanter og urter blev brugt mod nærmest hvad som helst. En urt der var god til en ting, var oftest også god til noget andet. Planten blev forarbejdet efter, hvad man skulle bruge den til. De kunne afbrændes, smøres på huden med fedt eller honning, eller drikkes som te eller i vin, eddike eller vand og meget andet. Man anvendte planterne efter deres egenskaber, som man beskrev som kolde, varme (hede), våde og tørre. En varm plante var god mod en kold sygdom osv.

Udover deres danske navne, havde planterne latinske navne. Hed en plante "officinalis" kan man være sikker på, at den har været brugt som lægeplante.

På spillets plantekort kan I se det danske og det latinske navn.

Billederne stammer fra "Flora Danica". Et kæmpestort botanisk opslagsværk over danske planter, man begyndte at indsamle planter til i 1700-tallet.

Lad venligst være med at plukke planter, hvis I ikke har fået lov.

Spis eller rør aldrig planter, medmindre I er 100% sikre på deres virkning.

Nældeplanter - Brændenælde
(Urtica)

Gråbynke
(Artemisia vulgaris)

Løvetand
(Taraxacum officinalis)

Host! Host!
Oh. Jeg har så
ondt i min
hals!

Mynteplanter - Vandmynte
(Mentha)

Vild Peberrod
(Amoracia rusticana)

Hyld
(Sambucus nigra)

Hvad siger De?
Jeg kan intet
høre. Oh. Mit
stakkels øre.

Mynteplanter - Vandmynte

(Mentha)

Der findes mange forskellige slags mynte. De fleste kender for eksempel pebermynte, der har en kraftig duft og smag. I efteråret kan man ved vandområder finde mynte i naturen, nemlig vandmynte, der også dufter friskt af mynte.

Den har små lilla blomster, der vokser frem i buketter og takkede æggeformede.

Vild Peberrod

(Amoracia rusticana)

Af peberroden er det primært roden, der vokser under jorden, man har anvendt medicinsk. Den har en kraftig duft og smag.

Over roden vokser kæmpestore grønne, glatte og aflange blade, som er dem planten kendes på.

Hyl

(Sambucus nigra)

Hyl er en busk der kan vokse sig stor som et træ. Igennem tiden har den haft mange, også magiske, egenskaber.

Blomsterne, der blomstrer om sommeren, og bærerne, der hænger i skærme, har været brugt til mange forskellige ting. De umodne bær er eksempelvis giftige, mens blomsterne og de modne bær kan bruges til saft og meget andet.

Plantens grene har en grov bark, og stænglerne er bløde og saftholdige. Bladene er æggeformede med bittesmå takker.

Nældeplanter - Brændenælde

(Urtica)

Dem der har rørt ved en brændenælde ved, at det er en plante med en kraftig effekt! Planten brænder nemlig. Det skyldes de synlige brændhår.

Planten har længe været brugt til medicin og har mange virkninger.

Planten er nem at kende på sine æggeformede blade med takket kant, og frøene der hænger i klaser fra stilken.

Der findes mange typer af nældeplanter.

Gråbynke

(Artemisia vulgaris)

Gråbynke er en af de ældste lægeplanter, vi kender til i Danmark og har gerne en nærmest magisk virkning. Blandt andet kan den holde hekse væk.

Planten har en stærk karakteristisk duft og et genkendeligt udseende. Planten har en grov stængel og delte smalle blade, der er glatte på over siden og matte på undersiden. På toppen sidder blomsterne, der ligner små gråbrune frø eller knopper.

Løvetand

(Taraxacum officinalis)

Løvetand eller mælkebøtte er en meget velkendt plante med en flot gul blomst og lange takkede blade.

Planten er meget væskeholdig og saften, der nærmest drypper fra planten når den plukkes, har haft mange medicinske anvendelser igennem tiden.

Nældeplanter - Brændenælde
(Urtica)

Røllike
(Achillea millefolium)

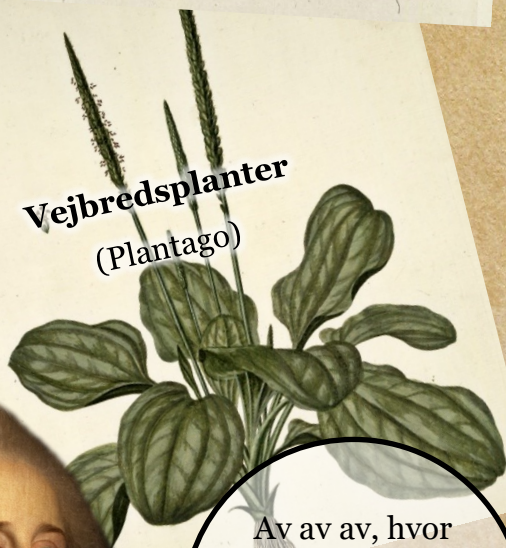
Kamilleplanter
(Matricaria)

Mynteplanter - Vandmynte
(Mentha)

Vejbredsplanter
(Plantago)

Av av av, hvor
det svir! Der er
et eller andet
dyr, der har
bidt mig!

Kløverplanter
(Trifolium)

Puha. Min
mave gør så
ondt. Jeg må
have spist
noget dårligt.

Røllike

(Achillea millefolium)

Røllike er en gammel lægeurt og har været brugt til mange ting. Den kaldes også blodurt for dens sårhelende egenskaber.

Planten dufter kraftigt og har fjerlignende blade og hvide små blomster der vokser i kurve.

Røllike ligner både andre kurvblomster og skærmpplanter, som kan være meget giftige, så man skal være helt sikker, hvis man vil røre den.

Kamilleplanter

(Matricaria)

Ægte kamille eller andre kamilleplanter som for eksempel skivekamille, der nemt kan findes i Danmark, er en gammel lægeurt.

Planten har været meget brugt, da den har mange gode egenskaber.

Navnet betyder "æble på jorden" og kaldes også en "moderurt", da den ofte har været brugt af kvinder, for eksempel imod smerter.

Planten har en særlig duft, små knoplignende blomster og vokser tæt ved jorden.

Kløverplanter

(Trifolium)

Der findes 16 forskellige kløverplanter i Danmark, de kendes typisk på de kløverformede blade. Blomsterne varierer i form og farve, bedst kendes nok hvidkløver og rødkløver. Kløver vokser vildt og kendes siden middelalderen som lægeplante.

Planten har også magiske egenskaber, hvis man altså er heldig nok at finde et kløver med fire blade i stedet for de almindelige tre.

Nældeplanter - Brændenælde

(Urtica)

Dem der har rørt ved en brændenælde ved, at det er en plante med en kraftig effekt! Planten brænder nemlig. Det skyldes de synlige brændhår.

Planten har længe været brugt til medicin og har mange virkninger.

Planten er nem at kende på sine æggeformede blade med takket kant og frøene, der hænger i klaser fra stilken.

Der findes mange typer af nældeplanter.

Mynteplanter - Vandmynte

(Mentha)

Der findes mange forskellige slags mynte. De fleste kender for eksempel pebermynte, der har en kraftig duft og smag. I efteråret kan man ved vandområder finde mynte i naturen, nemlig vandmynte, der også dufter friskt af mynte.

Den har små lilla blomster, der vokser frem i buketter og takkede æggeformede

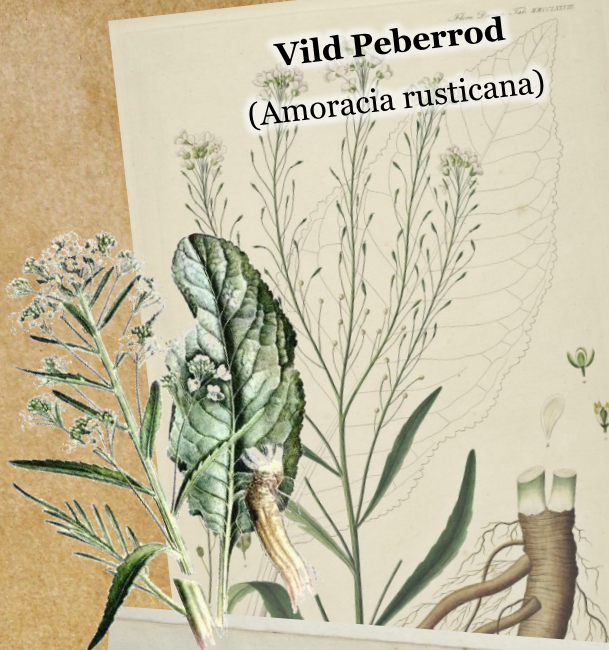
Vejbredsplanter

(Plantago)

Man kan næsten se vejbred, hvor end man bevæger sig i naturen. Der findes to typer; den almindelige og lancetvejbred, hvis blade er spidsere og stilken tyndere med en knop for enden.

Vejbred er naturens eget plaster, og er godt for næsten alt, hvad der har med huden at gøre. Igennem tiden er plantens blade blevet brugt mod sår, udslæt, bid og meget andet.

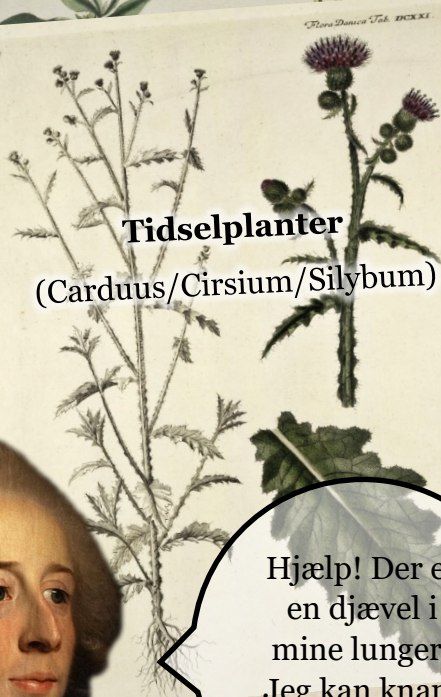
Vild Peberrod
(*Amoracia rusticana*)

Merian
(*Origanum vulgare*)

Tidselplanter
(*Carduus/Cirsium/Silybum*)

Hjælp! Der er
en djævel i
mine lunger!
Jeg kan knapt
trække vejret!

Mynteplanter - Vandmynte

(*Mentha*)

Vild pastinak
(*Pastinaca sativa*)

Kløverplanter
(*Trifolium*)

Mit stakkels
hoved er ved at
eksplodere!
Hvilken
ulidelig smerte!

Mynteplanter - Vandmynte

(Mentha)

Der findes mange forskellige slags mynte. De fleste kender for eksempel pebermynte, der har en kraftig duft og smag. I efteråret kan man ved vandområder finde mynte i naturen, nemlig vandmynte, der også dufter friskt af mynte.

Den har små lilla blomster, der vokser frem i buketter og takkede æggeformede

Vild pastinak

(Pastinaca sativa)

Pastinak er en skærmpolante. Det vil sige, at de mange små blomster vokser op i form af en skærm eller en underlig slags paraply.

De ligner meget hinanden og kan være vildt giftige at røre ved. Så man skal være rigtig forsigtig.

Udover at være blevet brugt til medicin siden middelalderen, er pastinak også en køkkenurt, der i dag dyrkes som en grøntsag.

Kløverplanter

(Trifolium)

Der findes 16 forskellige kløverplanter i Danmark, de kendes typisk på de kløverformede blade. Blomsterne varierer i form og farve, bedst kendes nok hvidkløver og rødkløver. Kløver vokser vildt og kendes siden middelalderen som lægeplante.

Planten har også magiske egenskaber, hvis man altså er heldig nok at finde et kløver med fire blade i stedet for de almindelige tre.

Vild Peberrod

(Amoracia rusticana)

Af peberroden er det primært roden, der vokser under jorden, man har anvendt medicinsk. Den har en kraftig duft og smag.

Over roden vokser kæmpestore grønne, glatte og aflange blade, som er dem planten kendes på.

Merian

(Origanum vulgare)

Merian er af pizzaelskerne bedre kendt som oregano. Det er her plantens tørrede blade, der anvendes. Planten har derfor en for mange velkendt og kraftig duft.

Før den blev brugt som krydderi på pizza, havde den længe mange medicinske virkninger og kendes tilbage fra det gamle Grækenland.

Tidselplanter

(Carduus/Cirsium/Silybum)

Der findes en lang række forskelligartede tidsler, som på trods af deres forskellighed alle kaldes tidsler på dansk. Deres mest velkendte egenskab er, at de stikker, men de forskellige slags tidsler har længe været brugt som medicin mod mange forskelligartede lidelser.

Nældeplanter - Brændenælde

(Urtica)

Røllike

(Achillea millefolium)

Vejbredsplanter

(Plantago)

Hurtigt! Før
jeg forbløder!
Jeg har snittet
mig på en af
bøgerne!

Løvetand
(Taraxacum officinalis)

Katost

(Achillea millefolium)

Tidselplanter

(Carduus/Cirsium/Silybum)

Rør mig ikke!
Jeg har sådan
en forfærdelig
kløe. Tror du
det er pest?

Løvetand

(*Taraxacum officinalis*)

Løvetand eller mælkebøtte er en meget velkendt plante med en flot gul blomst og lange takkede blade.

Planten er meget væskeholdig og saften, der nærmest drypper fra planten, når den plukkes, har haft mange medicinske anvendelser igennem tiden.

Katost

(*Achillea millefolium*)

Den smukke katost har også gennem tiden haft forskellige anvendelser. De mange forskellige typer af katost er blevet dyrket som medicinplanter imod alt fra forstoppelse til tandpine. Men har også været brugt praktisk i madlavning og som reb og tråd.

Den kendes på sine flotte blomster og stjerneformede blade, der vokser på kryds og tværs af den lange stilk.

Tidselplanter

(*Carduus/Cirsium/Silybum*)

Der findes en lang række forskelligartede tidsler, som på trods af deres forskellighed alle kaldes tidsler på dansk. Deres mest velkendte egenskab er, at de stikker, men de forskellige slags tidsler har længe været brugt som medicin mod mange forskelligartede lidelser.

Nældeplanter - Brændenælde

(*Urtica*)

Dem, der har rørt ved en brændenælde, ved, at det er en plante med en kraftig effekt! Planten brænder nemlig. Det skyldes de synlige brændhår.

Planten har længe været brugt til medicin og har mange virkninger.

Planten er nem at kende på sine æggeformede blade med takket kant, og frøene der hænger i klaser fra stilken.

Der findes mange typer af nældeplanter.

Røllike

(*Achillea millefolium*)

Røllike er en gammel lægeurt og har været brugt til mange ting. Den kaldes også blodurt for dens sårhelende egenskaber.

Planten dufter kraftigt, har fjerlignende blade og hvide små blomster, der vokser i kurve.

Røllike ligner både andre kurvblomster og skærmplanter, som kan være meget giftige, så man skal være helt sikker, hvis man vil røre den.

Vejbredsplanter

(*Plantago*)

Man kan næsten se vejbred, hvor end man bevæger sig i naturen. Der findes to typer; den almindelige og lancetvejbred, hvis blade er spidsere og stilken tyndere med en knop for enden.

Vejbred er naturens eget plaster og er godt for næsten alt, hvad der har med huden at gøre. Igennem tiden er plantens blade blevet brugt mod sår, udslæt, bid og meget andet.

Gråbynke
(*Artemisia vulgaris*)

Merian
(*Origanum vulgare*)

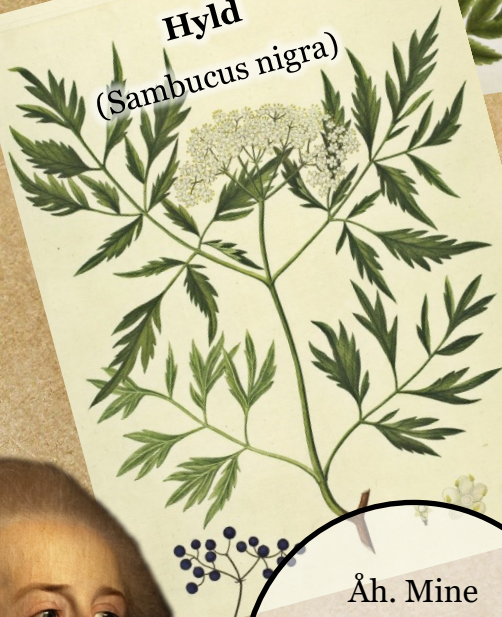
Vild pastinak
(*Pastinaca sativa*)

Katost
(*Achillea millefolium*)

Hyld
(*Sambucus nigra*)

Løvetand
(*Taraxacum officinalis*)

Åh. Mine
fødder. Jeg ved
ikke om hvad
er værst, gigen
eller vablerne.

Åh gud, mit
legeme
brænder! Er
jeg i helvede!?

Merian

(Origanum vulgare)

Merian er af pizzaelskerne bedre kendt som oregano. Det er her plantens tørrede blade, der anvendes. Planten har derfor en velkendt og kraftig duft for mange.

Før den blev brugt som krydderi på pizza, havde den længe mange medicinske virkninger og kendes tilbage fra det gamle Grækenland.

Katost

(Achillea millefolium)

Den smukke katost har også gennem tiden haft forskellige anvendelser. De mange forskellige typer af katost er blevet dyrket som medicinplanter imod alt fra forstoppelse til tandpine. Men har også været brugt praktisk i madlavning og som reb og tråd.

Den kendes på sine flotte blomster og stjerneformede blade der vokser på kryds og tværs af den lange stilk.

Løvetand

(Taraxacum officinalis)

Løvetand eller mælkebøtte er en meget velkendt plante med en flot gul blomst og lange takkede blade.

Planten er meget væskeholdig og saften der nærmest drypper fra planten når den plukkes, har haft mange medicinske anvendelser igennem tiden.

Gråbynke

(Artemisia vulgaris)

Gråbynke er en af de ældste lægeplanter vi kender til i Danmark og har gerne en nærmest magisk virkning. Blandt andet kan den holde hekse væk.

Planten har en stærk karakteristisk duft og et genkendeligt udseende. Planten har en grov stængel og delte smalle blade, der er glatte på over siden og matte på undersiden. På toppen sidder blomsterne, der ligner små gråbrune frø eller knopper.

Vild pastinak

(Pastinaca sativa)

Pastinak er en skærmpolante. Det vil sige, at de mange små blomster vokser op i form af en skærm eller en underlig slags paraply. De ligner meget hinanden og kan være vildt giftige at røre ved. Så man skal være rigtig forsigtig.

Udover at være blevet brugt til medicin siden middelalderen, er pastinak også en køkkenurt, der i dag dyrkes som en grøntsag.

Hyl

(Sambucus nigra)

Hyl er en busk, der kan vokse sig stor som et træ. Igennem tiden har den haft mange, også magiske egenskaber.

Blomsterne, der blomstrer om sommeren, og bærerne, der hænger i skærme har været brugt til mange forskellige ting. De umodne bær er eksempelvis giftige, mens blomsterne og de modne bær kan bruges til saft og meget andet.

Plantens grene har en grov bark, og stænglerne er bløde og saftige. Bladene er æggeformede med bittesmå takker.

Stinkende storkenæb
(*Geranium robertianum*)

Stinkende storkenæb
(*Geranium robertianum*)

Kamilleplanter
(*Matricaria*)

Katost
(*Achillea millefolium*)

Vejbredsplanter
(*Plantago*)

Løvetand
(*Taraxacum officinalis*)

O ve, O skræk.
Mine tænder
gør så ondt! Fri
mig fra denne
smerte!

Jeg er blind!
HJÆLP! Mine
øjne gør ondt
og er fyldt med
ond væske!

Stinkende storkenæb

(Geranium robertianum)

Planten har sit sjove og særlige navn fra sit udseende og sin lugt. Blomsterknopperne ligner nemlig en slags storkenæb, og planten har en ubehagelig lugt.

Planten har været brugt mod mange forskellige lidelser og bruges også i moderne urtemedicin.

Katost

(Achillea millefolium)

Den smukke katost har også gennem tiden haft forskellige anvendelser. De mange forskellige typer af katost er blevet dyrket som medicinplanter imod alt fra forstoppelse til tandpine. Men har også været brugt praktisk i madlavning og som reb og tråd.

Den kendes på sine flotte blomster og stjerneformede blade, der vokser på kryds og tværs af den lange stilk.

Løvetand

(Taraxacum officinalis)

Løvetand eller mælkebøtte er en meget velkendt plante med en flot gul blomst og lange takkede blade.

Planten er meget væskeholdig og saften, der nærmest drypper fra planten, når den plukkes, har haft mange medicinske anvendelser igennem tiden.

Stinkende storkenæb

(Geranium robertianum)

Planten har sit sjove og særlige navn fra sit udseende og sin lugt. Blomsterknopperne ligner nemlig en slags storkenæb, og planten har en ubehagelig lugt.

Planten har været brugt mod mange forskellige lidelser og bruges også i moderne urtemedicin.

Kamilleplanter

(Matricaria)

Ægte kamille eller andre kamilleplanter som for eksempel skivekamille, der nemt kan findes i Danmark, er en gammel lægeurt.

Planten har været meget brugt, da den har mange gode egenskaber.

Navnet betyder "æble på jorden" og kalde også en "moderurt", da den ofte har været brugt af kvinder, for eksempel imod smerter.

Planten har en særlig duft, små knoplignende blomster og vokser tæt ved jorden.

Vejbredsplanter

(Plantago)

Man kan næsten se vejbred, hvor end man bevæger sig i naturen. Der findes to typer; den almindelige og lancetvejbred, hvis blade er spidsere og stilken tyndere med en knop for enden.

Vejbred er naturens eget plaster og er godt for næsten alt, hvad der har med huden at gøre. Igennem tiden er plantens blade blevet brugt mod sår, udslæt, bid og meget andet.